

meer hét standaardwerk tot stand gebracht, dat tevens een belangrijke bouwsteen zal blijken te zijn voor wie de geschiedenis van de even interessante en nog turbulenter interacties in de latere periodes wil bestuderen.

Els Witte

A. Goedhart, *Het wonder van Deli. Uit de geschiedenis van de cultures op Sumatra 's Oostkust* ([Alphen aan den Rijn]: Albini, 2002, 199 blz., ISBN 90 6714 089 9).

Tempo doeloe leeft nog altijd voort in de geesten van menigeen die ooit in het toenmalige Nederlands-Indië werkzaam is geweest. Telkens weer doet zich de behoefte voor om aan dat gevoel gestalte te geven, het koloniale verleden in al zijn facetten te beschrijven en, wellicht, zodoende ook een rechtvaardiging, hoe indirect ook, te zoeken voor de Nederlandse aanwezigheid in de voormalige kolonie. Exponent van dit genre is Goedharts geschiedenis van de regio Sumatra's Oostkust, letterlijk door de eeuwen heen. De auteur was reeds in 1948 gepromoveerd aan de Indologische Faculteit te Utrecht, die uiteraard bekend stond als minder 'ethisch' dan de Leidse tegenhanger. Vervolgens was hij vele jaren verbonden aan de Handels Vereniging Amsterdam die een van de hoofdspelers was geworden in de de exportlandbouw aan Sumatra's Oostkust. Van Goedharts hand verscheen zowel een autobiografie als een bedrijfsbiografie van de HVA; laatstgenoemd werk draagt de veelzeggende titel *Eerherstel voor de plantage*. Het onderhavige boek is onvoltooid werk. Sommige hoofdstukken lijken verdacht op aantekeningen voor een nog op te bouwen betoog terwijl drie hoofdstukken zelfs helemaal niet gereed waren voor publicatie toen de auteur in november 2000 overleed.

Het eerste hoofdstuk is naar verhouding zeer omvangrijk, ruim 70 pagina's, en biedt een historisch overzicht vanaf de VOC-tijd tot heden. Welbekende verhalen passeren de revue zoals de Atjehoorlog, Nienhuys en de Deli Maatschappij, het succes van de tabak, de opkomst van rubber- en oliepalmcultures in de jaren twintig en dertig. Minder bekend, en daardoor interessanter, is het soms persoonlijk getinte relaas van de gebeurtenissen meteen na afloop van de Japanse bezetting — de tijd van rampokkers — tot aan de nationalisatie van de Nederlandse bedrijven eind 1957. De uiteenzetting van ontwikkelingen in het tijdperk van Soeharto dienen met name om de continuïteit te onderstrepen in de succesvolle exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van dit gebied. Juist in dit laatste deel schuilt ook een belangrijke boodschap van de auteur: de Westerse pioniersgeest heeft Deli ontgonnen en het onmisbare fundament geschapen voor een later succes onder Indonesische verantwoordelijkheid. Zelden is een dergelijk rechtstreeks verband gelegd tussen enerzijds de grote Westerse pioniers (Deli Maatschappij, HVA, US Rubber en Goodyear) en anderzijds toonaangevende conglomeraten onder Soeharto (Salim, Sinar Mas, Astra Agro en Raja Garuda Mas). De auteur weet dat zijn stelling ingaat tegen de 'mainstream' van de internationale literatuur over het kolonialisme.

De overige hoofdstukken zijn thematisch ingericht betreffende achtereenvolgens de afzonderlijke gewassen, de cultuurmaatschappijen, bodem en klimaat, grondrechten (niet grondenrechten) en agrarische regelingen (erg kort), bedrijfsvoering en demografie (met inbegrip van arbeidsverhoudingen). Ze bevatten veel feitelijke informatie en weinig analyse. Soms is sprake van storende herhalingen, bij voorbeeld bij de introductie van Arendsburg, de Deli Maatschappij, de Deli-Batavia Maatschappij en de Senembah Maatschappij (98-107) die even later dunnetjes overgedaan wordt (129-134). Soms steunt de beeldvorming op beweringen uit een wel erg losse pols. Een voorbeeld hiervan betreft de arbeidsverhoudingen: 'De onderlinge verhou-

dingen waren er veel amicaler dan je van een van Java afkomstige maatschappij zou verwachten' (134). De behandeling van koeliearbeid is tamelijk uitvoerig (144-156) maar gaat geheel voorbij aan de recente discussie onder historici hierover. Zelfs Bremans bekende boek, *Koelies, planters en koloniale politiek*, wordt niet genoemd, hoewel ik het vermoeden heb dat de auteur de derde druk hiervan gebruikt heeft om te citeren uit het Rhemrevrapport over de misstanden in Deli aan het begin van de twintigste eeuw (de betreffende citaten gaan alleen vergezeld van paginanummers zonder verdere vindplaats).

Een strakkere redactie was de vormgeving van het betoog ten goede gekomen. Gemakkelijk te vermijden feitelijke onjuistheden waren dan ook te verhelpen. Ik geef slechts een klein voorbeeld. Er vonden in augustus 1999 geen verkiezingen in Indonesië plaats waardoor Abdurrahman Wahid president werd (74). Een nieuw parlement werd gekozen in juni 1999 dat vervolgens in oktober van dat jaar de nieuwe Indonesische president koos.

Deli was een begrip, méér dan een puur geografische aanduiding. Zo staat het op de achterflap en dat weet Goedhart ook overtuigend over te brengen. Maar Deli is tevens een mythe geworden en daarvan legt dit boek evenzeer getuigenis af.

J. Thomas Lindblad

I. van Hilvoorde, *Grenswachters van de pedagogiek. Demarcatie en disciplinevorming in de ontwikkeling van de Nederlandse academische pedagogiek (1900-1970)* (Dissertatie Utrecht 2002; Baarn: HB uitgevers, 2002, 255 blz., ISBN 90 5574 388 7).

Binnen de Nederlandse universiteiten hebben de pedagogische wetenschappen een lage status. Het dominante imago is dat ze niet wetenschappelijk genoeg zijn. Deels komt dat door het veelal praktijkgerichte karakter van de discipline, waardoor de opleiding weinig theoretisch heet te zijn. Vergelijkbare kritiek valt het onderzoek ten deel. Afgezet tegen verwante disciplines, de psychologie voorop, zou pedagogisch onderzoek empirisch en methodologisch te kort schieten. Ivo van Hilvoorde volgt in de dissertatie waarop hij in 2002 in Utrecht promoveerde, het spoor terug tot het moment waarop de pedagogiek als wetenschap zijn entree maakte in de Nederlandse academische wereld.

Vanaf het begin moest de Nederlandse pedagogiek zich verhouden tot twee medespelers van formaat of, in de terminologie van Van Hilvoordes boek, 'demarcatiearbeid' verrichten. De eerste 'demarcatie' kwam vanuit de pedagogische praktijk. Van oorsprong nauw verbonden met de onderwijzersopleidingen en met het onderwijsveld, kon de Nederlandse pedagogiek alleen universitaire status verkrijgen als zij de connotatie met 'kweekschoolpedagogiek' van zich zou weten af te schudden. 'De tweede afgrenzing betrof die met de psychologie. In de beginfase beschouwde men in pedagogische kring de psychologie als een — zij het onmisbare — 'hulpwetenschap'. Het was aan de psychologen om de empirische feiten aan te dragen waarmee de pedagogen hun normatieve doelen konden realiseren, zo werd gesteld. Op termijn echter zou de psychologie zich juist als een belangrijke concurrent gaan manifesteren.

Van Hilvoorde ontleende zijn keuze voor demarcaties als invalshoek aan het theoretisch kader van de wetenschapsonderzoeker Thomas Gieryn. Dat maakte het hem mogelijk om bij het bestuderen van disciplinevorming zowel wetenschapsinterne als -externe elementen te betrekken en zodoende aan de vruchteloze en achterhaalde tegenstelling tussen beide perspectieven te ontstijgen. Van Hilvoordes eigen begrenzing, die van de tijd, wordt voor het beginjaar 1900 bepaald door de rede waarmee Nederlands' eerste privaatchoortdocent in de pedagogiek zijn functie